پښتو فولکلوریک ادب کې د لونګ او لونګین ارزښت

پوهنمل تاج محمد رحیمي

Conclusion:

Clove and a Bunch of Cloves is one of the essential and exciting ornaments. In almost all Pashtun girls are related to this. This clove made a special place in Pashto Oral Literature. Every genre of Oral Pashto Literature reminds us of this natural beauty of clove and a bunch of cloves. Clove shows it import ants when a girl makes and wears a bunch of cloves when she goes to the groom's house. As it has an essential place in all over the world. Some people use it as medicine and spice, but Pashtun girls use it as ornament and beauty. In some areas, when a girl gets merry, she should have to have two or three bunches of clove or should buy from the bazaar. AS in a poem, she says,'' O my lover brings me some cloves, it is the custom I made a bunch of cloves as an ornament". It means that in some places, cloves keep by people as a custom. The black color and pleasant aroma show its importance. When a Pashtun girl gets merry, she makes a bunch of cloves for an ornament called 'Lawangeen' and puts it in a handkerchief with her make up tools. To sum up, a clove and a Bunch of Cloves is the great ornament of Pashtun girls. Always Pashtun girls use clove in their oral literature. In a poem, she says, "O my beloved if you cannot find it near here then go far away and bring me the plant of clove."

لنډیز:

لونګ او لونګین د عام ولس د سینګار توکو او ګاڼو له ډلې څخه یو ډېر ارزښت ناک او په زړه پورې څیز دی.په ټولو پښتنو سیمو کې د پښتنو پېغلو او نجونو اړیکه په یو نه یو ډول له لونګ او لونګین سره تړلې ده.همدا لامل دی،چې په پښتو شفاهي ادب کې یې ځانله ځای پیدا کړی دی.د پښتو په نالیکلي یا ولسي ادب هر ژانر کې د لونګ او لونګین یادونه شوې.د لونګ ارزښت هغه وخت ډېر وي،چې نجونې ودېږي او د خپل خاوند کور ته د تللو څخه مخکې یې د لونګو څخه په زړه پورې لونګین جوړ او په سینه ټومبلی وي.که څه هم په نوره نړۍ کې هم لونګ د ارزښت وړ دي،ځینې یې د درملو لپاره،ځینې یې په عطرو کې او ځینې یې بیا د مخ د ښکلا او غذایي مسالو کې ورګډوي او ګټه ترې اخلي،خو پښتنې نجونې یې یوازې د سینګار او ښکلا تر حده کاروي.ځینو سیمو کې چې کله نجلۍ ودېږي،نو هرو مرو به له ځانه سره د لونګو دوه یا درې وړې کڅوړې وړي. یعنې په ځینو سیمو کې د لونګو ساتل او جوړول د یو دود په توګه کارول کېږي،د لونګ ارزښت د هغې له تور رنګ او خوږ بویې څخه ډېر ښه معلومېږي،پښتنې نجونې چې کله ودېږي مخکې له مخکې د خپل ځان لپاره د لونګو یو امیل چې لونګین ورته ویل کېږي جوړوي او د خپلو سینګار توکو سره یې په یو دسمال کې ایږدي،څو ترې خراب نه شي،نو ویلای شو،چې لونګ او لونګین که څه هم [illegible] همدا لونګ یې په بار بار په شفاهي ادب کې یاد کړي دي.لونګ او لونګین د پښتو شفاهي ادب په هر ژانر کې یاد شوي او پېغلې یې تل د تناره پر سر او د ګودر پر غاړه یادوي.

Ketabton.com

سریزه:

پښتو ژبه یوه بډایه او غني ولسي پانګه لري،چې د نړۍ نورې ژبې ورسره سیالي نه شي کولی،پوهان په دې اند دي،چې که یو خوا پښتو ولسي ادب غني دی،خو بلخوا د پېړیو په اوږدو کې یې ځینې برخې له منځه تللې دي،همدا ولسي ادب دی،چې د پښتنو ځینې ارزښتونه یې ساتلي دي،چې یو هم په دې ارزښتونو کې لونګ او لونګین دی.که تاسو د پښتو ولسي ادب خاصې او عامې سندرې ولټوی په هر ژانر کې به تاسو ته د لونګ د بوټي،لونګ او لونګین انځورونه مخ ته راشي.پښتو شفاهي ادب دومره غني او بډایه دی،چې د پښتنو پېغلو د ارمانونو هنداره ګرځېدلې ده.کومه خبره،چې پښتنه پېغله په خوله نشي راوړی،هغه خبره یې په لنډۍ،سروکي او یا نورو ولسي ژانرو کې بیان کړې ده.لکه په یوه لنډۍ کې وایي چې:

لاس به دې وتړم په زلفو
په لونګین به دې وهم چې مړ دې کړمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته خبره که په ښکاره یوه پښتنه پیغله وکړي،نو په ټولنه کې به له سختو ناخوالو سره مخ شي،خو همدا ولسي ادب دی،چې دپیغلې د خولې خبره یې زغملې او په ټولنه یې منلې ده.د لونګو کارونه په مختلفو هېوادونو کې توپیر لري،ځینې یې د دواګانو لپاره،ځینې یې د مخ د کریمونو لپاره،ځینې یې د خوراکونو د خوند جوړولو لپاره،ځینې یې د عطرونو په جوړلو کې او ځینې یې د جنسي قوې د پیاوړې کولو لپاره د کارولو غوښتنه کوي،خو پښتنه ټولنه یې بیا په دې نورو خبرو پسې نه ګرځي او یوازې یې په دې پېژني،چې لونګ او لونګین د نجونو سینګار دی او کوښښ کوي،چې ښکلی او په زړه پورې لونګین،چې ډېر لږونه او ښکلي بوی ولري جوړ کړي.په دې څېړنه کې کوښښ شوی ،چې د پښتو هغه شفاهي ژانرونه،چې په هغې کې د لونګ او لونګین یادونه شوې راټول او وړاندې شي.د لونګ او لونګین ارزښت په ولسي ادب کې روښانه او په زړه پورې دی او بله دا،چې په دې څېړنه کې کوښښ شوی دی،چې لوستونکو ته د لونګ او لونګین ارزښت او ولسي ادبي ژانرونو کې یې د یادونې په اړه معلومات ورکړل شي.

کاریدونکي ویې: لونګ،لونګین،د لونګ بوټی،جانان،بوی.

فولکلور:

فولکلور،چې له انګلیسي ژبې څخه اخیستل شوې کلمه ده،په لغت کې فولک خلکو ته او لور د پوهې په معنی سره راغلې ده.د خلکو څخه مراد ولسي خلک دي.یا فولکلور د هغو ولسي خلکو پوهه ده،چې تر ډېره یې سواد نه وي. (۵ – ۱۵)

دا،چې زمونږ موضوع په پښتو شفافي یا فولکوریک ادب کې د لونګ او لونګین ارزښت دی،نو دلته په همدې تعریف بسنه کوو،ځکه چې د فولکلور بحث ډېر لوی دی.پښتو شفافعي ادبیات هغه ادبیات دي،چې سینه په سینه،خوله په خوله له یوه نسله بل نسل ته رارسیدلي دي،چې په دې شفاهي ادبیاتو کې لنډی،بګتی،غاړې،بډاکې،سروکي،چاربیتې،کسرونه،مقام او نور ډېر اړخونه په خپله غېږ کې رانغاړي،خو دلته په ځینو برخو،چې د لونګ او لونګین یادونه شوې ده په دې موضوع کې خاص هماغه برخې تر بحث لاندې نیول شوي دي او هغه نثري برخې یې زمونږ د بحث موضوع نه ده.

لونګ:

لونګ هغه دانه ده،چې تور یا قهوه یي رنګ لري په پښتو ژبه کې ورته لونګ، عربي ژبه کې ورته القرنفل ،دري ژبه کې ورته میخک،په اردو یا هندي پنجابي ژبه کې هم ورته لونګ، په انګلیسي ژبه کې ورته clove،په ترکي ژبه کې ورته کارانفیل ویل کیږي. لونګ په اومه یا خام حالت کې تر ډېره شنه او سره ښکاري.دا بوټی تر ډېره په اندونیزیا او مالیزیا کې شهرت لري او ډېر پخوا تري کار اخیستل کېده.ویل کیږي،چې په دې هېوادونو کې خلک د لونګو سګرټ هم څکوي. لونګ داسې یو بوټی دی،چې اوړی ژمی تازه او شین وي او د خزان اثر پرې نه وي.لکه رحمن بابا چې وایي:

لکه ونه مستقیم په خپل مکان یم
که خزان راباندې راشي که بهار

لونګ هم همداسې یو بوټی یا ونه ده. د لونګو ونه تر ۱۲ مترو لوړ قد لري،پاڼې یې لویې او ګلونه یې د انګورو د خوشې په شکل وي. دا ګل غوټی په لومړي سره کې سپینه ،بیا ورو ورو شنه او وروسته تېز سور رنګ خپلوي.د دې په سر کې څلور وړې پاڼې وي،چې بندې او د یو غونډارې په شکل ښکاري.غوټی یې چې کله یو نیم یا دوه سانتي متره اوږده شي، نو بیا ځان خلاصوي.د نړۍ تر ټولو زاړه لونګ په سوریه کې په یو لوښي کې موندل شول.چې له ۱۷۲۱ ق م نه راپاتې وو.ښایي هغه وخت دا لونګ د ترکې د لارې عرب تجارانو د هند او یا نورو جزیرو نه وړي وي، همدارنګه د اندونیزیا د مالوکو جزیرې کې د لونګو درې او څلور سوه کاله پخوانی ونې اوس هم شته.په اولسمې میلادي پېړۍ کې د هالینډ (ډیچ) بحري تجارانو وربانډې خیټه واچوله.بل چا دا د ماکلو نه بهر نشو وړلی او که ځایي اوسیدونکو په پټه دا کار وکړو نو وژل به یې.په ۱۷۷۰ م یو فرانسوي د هغې ونې نه د لونګ غلا کول پیل کړل او ډېر وخت یې دا کار وکړ لومړی یې فرانسې او بیا یې زنجبار ته یوړل،هلته یې وکرل چې بیا ټولې نړۍ ته ورسېدل.لونګ په خواړو کې د خوشبویي نه علاوه د چین او هند په دودیزه داروګانو کې هم کارول کیږي.د لونګو نه تیل،عطر،د غاښ د درد ، د خیټې د ګرمولو او د تبې د کمولو لپاره کار اخیستل کیږي.د لونګو پوډر د مېړیو د وژولو او د میاشو دشړلو لپاره هم کارول کیږي. (۳)

د اسیایه سویلي هېوادونو کې تر ډېره د لونګ څخه د مسالحي لپاره کار اخلي.د لونګ بوټی،چې ډېر د ارزښت وړ دی.لونګ که له رنګ تور دی،خو بوی یې بیا د هر چا په ذهن او زړه کې ځای لري.لونګ ډېر ښه بوی لري،چې تري په زیاتره په خوړو،چایو، عطرونو او د زینت او ښکلا لپاره کارول کیږي.د افغانستان په سویلي ولایاتو لکه خوست،پکتیا او

(c) ketabton.com: The Digital Library

پکتیکا کې خلک د لونګ د ښـــکلا او خوشـــبویې لپاره ترې ګټه اخلي.په یادو ولایتونو کې یې پیغلې او ناوې د زینت لپاره کاروي.پیغلې او ناوې له لونګو څخه ځونډې جوړوي،چې بیا یې پر کمیس ټومبي.په خوســـت ولایت کې،چې کله ناوې د خاوند کور ته ځي،نو د کلي یوه ښځه ترې د سر نه د ناویتوب شنه او سره څادرونه لرې کوي او بیا هغې ښځې ته د دود په توګه دوه ورې کڅوړې لونګ د ډالۍ په توګه ورکوي. (۸)

په ختیځو ولایاتو کې په ځانګړې ډول په ننګرهار ،کنړ او نورســـتان ولایتونو کې پخوا لونګ د ګاڼې په ډول کاریدل.کله چې به یوه پیغله واده کېدله مخکې له واده به نجونو ورته د لونګو ځونډې جوړل، چې د لونګین په نامه به یادیدل.یاد لونګین بیا د ګېډۍ په ډول د ناوې په ټټر د نورو نجونو لخوا ټومبل کېدل.

د لونګو د کارولو ګټې:

د لونګو د ګټو په اړه که بحث وشـــي کیدای شـــي پوره کتاب پرې ولیکل شـــي،خو دلته یې په لنده توګه په ځینو ګټو لنډ بحث کوو.د لونګو ګلان د ډېرو ښـیګڼو لرونکي دي.په خوندورو خوړو کې ترې کار اخیسـتل کېږي او همدارنګه د صـحت لپاره هم ګټور دي.د لونګو د استعمال ګټې په لاندې ډول دي:

۱: لونګ د خارښ او شري په درملنه کې کار اخیستل کېږي.

۲: میرمنې یې د غذا د خوندور کولو لپاره کاروي.

۳: حکیمان یې د غاښ د درد لپاره په دوا کې کاروي.

۴:د مخ د ښکلا په کریمونو کې ترې ګټه اخیستل کېږي.

۵: که په خوراک او په ځانګړي ډول په وریجو کې وکارول شي د ویټمانو په ساتنه کې مهمه ونډه لري.

۶:د جلدي امراضو لپاره په دوا کې کارول کېږي.

۷: نجونې یې د سنیګار او ښکلا لپاره کاروي.

۸: په ځینو سیمو کې د دود په ډول کارول کېږي

۹: د شکرې ناروغۍ د مخنیوي لپاره ګټور دي.

او داسې نورې بېشماره ګټې لري،خو دا چې زمونږ موضوع د ادب تر دایرې ده،نو دلته د لونګ په همدومره ګټو بسنه کوو. (۹)

لونګین:

لونګین له لونګو څخه جوړه شـوې هغه ګېډۍ ده،چې پیغلې نجونې،کوژده شـوې او نوې واده شـوې ښـځې یې د سـینګار په بڼه جوړوي او بیا یې د ښـکلا او زینت لپاره په سـینه ځوړندوي.لونګین تقریباً په ټولو پښـتنو سـیمو کې نجونې د ګاڼې او سینګار په توګه کاروي.نجونې چې کله غواړي لونګین جوړ کړي له ډېرو مشورو او خبرو ورسته د ښکلي تور نګ او ښــه بوی لونګ له پســاري څخه اخلي او د اخیســتو پر وخت دومره ټینګار کوي،چې دوکاندار خراب یا بې کاره لونګ ورنکړي.په ځینو ســیمو کې ،چې کله نجلۍ کوژده شــي،نو د کلي نورې نجونې ورته د رنګ رنګ لونګین جوړلو مشــورې ورکوي او سره له مخې یې دې ته هڅوي،چې تر واده پورې یو خاص او په زړه پورې لونګین اماده کړي.کله کله،خو نجونې مخکې له مخکې خپل کوژدن ته د لونګو راوړلو فرمایش ورکوي او ورته وایي،چې:

جانانه یو خورد لونګ راوړه

د کلي دود دی لونګین ترې جوړومه

لونګین په کلیوالي سیمو کې د ډېر ارزښت وړوي او د ګاڼو په شکل هم ترې ګټه اخلي.که د کومې نجلۍ لونګین نه وي او هر څومره ډېر سره ولري،خو بیا هم خلکو ته نیمګړې ښکاري.نجونې بیا لونګ په ډېر قدر ساتي او نه غواړي چې ترې خراب شي،څومره چې لونګ د ښه بوی لرونکي وي په هماغه اندازه یې لونګین هم په زړه پورې وي.لونګین د پښتنو پیغلو د سینګاراو ګاڼې لپاره ډېر د قدر وړ وي.

د لونګین د جوړلو طریقه:

مخکې مو هم یـادونـه وکړه،چې پښـــتنې پیغلې،چې کلـه کوژده یـا واده کوي،نو مخکې لـه مخکې دې تـه امـادګي نیسـي،چې کوم ډول لونګین به جوړوي او له ډېرو سلا مشورو ورسته د لونګو د اخیسـتلو لپاره ځان اماده کوي.لومړی،خو نجونې کوښښ کوي،چې ښـکلي رنګ او د ښـکلي بوی والا لونګ واخلي،کله چې یې لونګ واخیسـتل د هغې لپاره خاص او ځــانګړی تــار وي،چې ځینــې خلــک ورتــه (ایســـترچ) تــار هم وایي.یــاد تــار چې مختلف رنګونــه لکــه (ســره،شـنه،زیړ،ګلابي،ســرچیي،نرګســي...) او نور رنګونه لري،چې زیاتره د همدې لونګین لپاره کارول کېږي،تر لاســه کوي.کله چې نجونې لونګین جوړوي،یوه یا دوه شـپې مخکې یې لونګ د غوا یا اوزې په شـیدو کې چې اوبه په کې نه وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګډې شوې،لمدوې او په هماغه شيدو کې يې پرېږدي او که د چا وس شيدو ته نه کېږي،نو بيا لونګ د دوه شپو لپاره په پاکو اوبو کې لمدوي.

دا کار د دې لپاره کېږي،چې لونګ نرم او خوشبويه شي او بوی يې تر ډېره وخته پاتې شي.کله چې لونګ نرم او لامده شول،نو بيا هماغه د (ايستريچ) او سونډ تار را اخلي لومړی لونګ د سونډ په تار کې يو يو دانه اچوي،ځينې نجونې چې غواړي لونګين يې ښکلی ښکاره شي بيا په تار کې يو دانه لونګ او يوه مرۍ ورزياتوي،چې له دې سره يې ښکلا زياتيږي،ځينې نجونې لس لړه او ځينې اته او کله کله زيات لړونه جوړوي،د لا ډېرې ښکلا لپاره په کې ځينې وخت له شيشو هم کار اخلي.کله چې لړونه اماده شول،نو بيا ورته له رنګ رنګ تارونو چې پورته ورته اشاره شوې ،ځوندې جوړوي او د هر لړ اخر يې يو يو ځوندۍ ورزياتوي،چې دې سره د لونګين ښکلا يو په دوه کېږي.د لونګين جوړولو په وخت کې ډېرې نجونې سره راټولې شي شين چاې ،پلې او ګوړه ورسره پرته وي،ځينې نجونې د خپل بخت او تخت کيسې کوي او ځينې له ځانه سره لنډۍ او سروکي زمزمه کوي.ځينې خو يې لا اند په خيالونو کې يو لوړ محل جوړې او په فکرونو او سوچونو کې تللې وي.

کله چې لونګين تيار شي،نو بيا يې په يو ښکلي رنګين دسمال کې تاو او د نجلی هغه بکس چې دمور يا خسرګنۍ لخوا ورته راوړل شوی وي،د نورو سينګار توکو سره يوځای کړي او بيا د دې انتظار کوي،چې د واده ورځ يې رانږدې شي او له همدې ښکلي او په زړه پورې ګاڼې څخه د سينګار لپاره ګټه پورته کړي.د لونګين جوړولو طريقه په هر ځای کې خپل دود او دستور لري،خو تقريباً په ټولو پښتنو سيمو کې دا يو رواج دی.

لونګين چې پيغلې يې د ګاڼې په بڼه هم کاروې هم د ارزښــت وړ بلل کېږي او اند چې ځينې وخت يې مينان د لونګين ارزښت تر ځان هم لوړ بولي او لونګين سره يو ډول پټه دښمني کوي لکه چې وايي:

ځومره خوشبخته لونګين دی
د مستو پيغلو په ټټر وهي ټالونه

کله کله لونګين ته دومره ارزښت ورکول کېږي،چې د اوړی (د ګاڼې يو ډول دی) سره په جنګ شي او د ګيلې په ژبه داسې وايي:

تور لونګين په ژړا راغی
ما ته اوږی پر سينه ځای نه راکوينه

کله چې نجونې د خپل معشوق د ديدن موقع پيدا کړي،نو بيا ورته په ناز او غوسه داسې اختارونه ورکوي،چې ته به وايي معشوق يې مظلوم او معشوقه يې ظالمه ده لکه په لاندې لنډۍ کې چې وايي:

لاس به دې وتړم په زلفو
په لونګين به دې وهم چې مړ دې کړمه   (۲ : ۲۱)

کله،چې دوه ميينان سره يوځای شي،نو بيا خپل معشوق ته وايي،چې ډېر مه رانږدې کېږه هڅې نه چې سبا درنه د لونګين بوی ځي او په خلکو کې رسوا شي لکه په لاندې لنډۍ کې چې ورته اشاره شوې ده.

ټينګه مې مه نيسه په غېږ کې
سبا به بوی د لونګين در څخه ځينه

کله، خو نجونې په لنډيو کې دومره باريکبينه او نازک خياله شــي،چې خپل معشــوق ته وايي،چې د لونګين په لړ پورتې او هلته بيا د چارګل سيلونه وکړي لکه په لاندې لنډۍ کې چې ورته اشاره شوې ده.

د لونګين په لړ راخيژه
په اوږۍ شپه کړه د چارګل وکړه سيلونه

کله داسې هم کېږي،چې تور لونيګين خپل خاوند ته ژاړي او په سلګو سلګو کې ورته وايي،چې ستا د سينې روپۍ ما ته په سينه ځای نه راکوي او خپله خبره داسې کوي:

تور لونګين په ژړا راغی
ما له روپۍ په سينه ځای نه راکوينه   (۱۱)

کله خو داسې هم کېږي،چې د وطن حالات انسان مجبور کړي،چې له وطنه لاړ شي،نو بيا ويناوال د خپل زړه درد په لاندې کې داسې بيانوي:

له مانه پاتې شوې وطنه
که چينارونه دې لونګ شي څه به يې کړمه   (۱ : ۲۷)

هلکان کله ځان د لونګ د رنګ سره دومره نږدې او مغروره وښايي،چې د کلي د نجونو د مرګ خبره کوي او د خپل غرور انداز په لنډۍ کې داسې وايي:

يو غنم رنګ يم بل لونګ يم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه د کلي جينکۍ راپسي مرينه　　　(۱ : ۸۳)

لونګين په اړه نورې ډېر لنډۍ شـــته،خو دلته په همدې بســـنه کوو.لونګين د ګاڼي په بڼه هم کارول کېږي،کله چې نجوني د خپلې کوژدنې يا واده لپاره ګاڼه او ســينګار توکي اخلي،نو لونګين به ورســـره خامخا اخلي.هغه نجونې چې په ګاڼه کې لونګين نه وي،يو ډول بې سينګاره ښکاري او په ځان کې د کوم شـي د کمي احساس کوي.او چې ځان سينګاروي،نو د سينګار پر وخت په سروکو کې د لونګين يادونه اړينه بولي او داسې يې يادوي:

يو پلو مې يار لونګين مې په دا بل پلو
ای وړوکيه دې پلو راواړه

پښتو لنډيو کې د لونګ او لونګين ياد:

لنډۍ (ټپه ، مسره)

لنډۍ د پښـــتو ګرني يا شـــفاهي ادب نامتو او مهم ډول دی،لنډۍ ته ځيني وخت،ټپه او مســـره هم ويل کېږي.لنډۍ يوازې يو بيت وي،چې لومړۍ مسره يې (۹) څپې او دويمه مسره يې (۱۳) څپې وي.لنډۍ په همدې وړکې شـکل کې ډېرې لويې کېسې او موضوعات ځای کولی شي. په نورو ژبو کې نه ليدل کېږي او يوازې د پښتوژبې يا پښتنو حق دی پرې. (۷ : ۳۶).

د لنډۍ په اړه هم ډېر زيات معلومات شـــته،دلته مو لنډه يادونه ځکه وکړه،چې زمونږ د موضــــوع برخه ده،څو لوستونکي وکولی شي،چې د لنډۍ په اړه هم لنډ معلومات تر لاسه کړي.

لونګ،چې يو طبعي بوټی دی او د نوم په اخيســتلو ســره يې په ذهن کې يوه وړمه او خوشــبويي انځورېږي. له ډېرې لرغونې زمانې څخه په نړۍ او په ځانګړي ډول په افغانستان کې د استعمال وړ ی دی. د لونګ د نوم په اورېدو سره په ذهن کې بلها خبرې ګرځي،څوک يې د صحت لپاره د کاروني په اړه خبرې کوي او څوک يې د غذاګانو د خوندور کولو لپاره،خو پښـــتنې پېغلې يې بيا نه د صـــحت له کټې خبرې او نه يې د غذا په کارولو کې فکر کوي،خو چې کله يې په کور کې کومه خوشحالي راشي يا يې د خپل ژوند ملګري د ټاکلو وخت راشي،نو بيا په دې فکر کې شي،څرنګه لونګ به اخلي او ځانله به ترې د ګومره ځنډو لونګين جوړوي. همدا لامل دی،چې زياتره نجونې د لونګ ښـکلا،بوی او ارزښـت په فولکلوريکو لنډيو کې هم انځوروي،نو اوس به د موضــــوع په دې برخه کې په لنډيو کې د لونګو د ياد په اړه خبرې وکړو او وبه ګورو،چې نجونې څنګه او ولې لونګ زيات خوښوي او ډېره مينه ورسره لري.

کله،چې د يوې پېغلې خاوند يا د مينې يار بازار ته ځي او يا نوی په کاروبار پيل کوي،نو بيا يې پېغلې په لنډيو کې داسې يادونه کوي:

اشنا مې نوی سوداګر دی
په سرباری کې به لونګ راته راوړينه

او يا کله چې په غرونو د وريځو لمن خوره شي او په اسمان کې د باران د راتګ انګازه وغږېږي،نو نجونې بيا په دې فکر کې وي،څنګه د لونګو درمندونه له بارانه وساتي څو ترې خراب نه شي لکه په لاندې لنډۍ کې چې وايي:

په لويو غرو د باران شور شو
کښته لامده شول د لونګو درمندونه

لونګ يوازې د نجونو نه بلکې د هلکانو د ذوق څېز هم دی،کله چې کوم هلک کوم باغ ته لاړ شي او له بڼوال سره مخ شي،نو له روغبړ وروسته ورته د باغ تعريف شروع کړي او بيا په لنډۍ کې ورته داسې وايي:

د باغ دې هر بوټی لونګ دی
پرې لرېدلي دي د پيغلو پلونه

خو کله چې کومه نجلۍ د خپل معشوق سره ديدن کوي او هغې ته له نازه ډکو خبرو کې وايي،چې زه به داسې درماته شم لکه د لونګو بوټی نو بيا ورته د خپل زړه راز داسې څرګندوي:

دا بند په بند به شم درماته
په بند ماتېږي د لاچي لونګو ونه

کومه ناوې،چې د خپل معشـوق او خاوند د ډېر انتظار وروسـته د راتلو خبر تر لاسـه کړي،نو بيا ورته په ډېر ناز وايي،چې کله راتلې له مخکې احوال راکړه چې په پالنګ درته لونګ وشيندم لکه په لاندې لنډۍ کې چې وايي:

چې ته راځې ما به خبر کړې
چې پر پالنګ لاچي لونګ وغوړومه

په پښتو ولسي ادبياتو کې دغه بوټی تر هر بل بوټي ډېر او په خوند ياد شوی او لرغونی ارزښت او تاريخ لري.په لنډيو او سندرو کې يې پيغلې په ودونو کې په سمبوليکه بڼه هم کاروي.معنی دا چې که کوم هلک يې سره ټاکلی وي په سندرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې يې لونګ بولي.لونګ د خپل ښه بوی او اصل له مخې په لنډيو کې داسې ستايل شوی،چې اند د هنريت له مخې د تشبهاتو څادر هم خلاصوي.لونګ په فولکلوريک ډول د ځينو لپاره د زړه سکون او حوسايني درد دی.دغه بوټي ته د سپېڅلتيا له مخې ځانګړی ارزښت ورکوي لکه لاندې لنډيو کې چې ويل کېږي.

له کوره اوځې لونګ واخله
لونګ دوا ده د زړه درد ارامونه

لونګ د نجونو لپاره د يو دود په توګه هم پاتې شوی او کله چې نجلۍ کوژده يا واده کېږي،نو له خپل خاوند څخه د لونګو غوښتنه داسې کوي:

ځيني پيغلې بيا لونګ ته دومره ارزښت ورکوي،چې د لالي سره يې يوزای په سينه ځای کوي او د اوسيدو اجازه ورکوي لکه په لاندې لنډۍ کې چې وايي:

په سينه يو لالی ځايږي
زه لونګين او جانان دواړه ځايومه (۱۱)

همدارنګه د لونګو د کر اوکښت په اړه هم په لنډيو کې يادونه شوې او لکه چې معشوقه لونګ کري،نو بيا يې د لو لپاره خپل معشوق راغواړي او خپله خبره ورته په لنډۍ کې داسې کوي:

لونګ کرمه لو به ګډ کړم
چې لو مې ګډ کړ ياره تا به راولمه

خو چې کله يې لالی مسافرشي او د لونګو کښت هم رسيدلی وي،نو بيا په انديښنه کې وي او خپل مسافر لالي ته داسې وايي:

دا ته چې لاړې مسافر شوې
د شنو لونګو کښت به څوک ريبي مينه

کله کله بيا داسې هم کېږي،چې ځيني خلکو لونګ نه وي بوی کړی او يا يې نه وي ليدلي،نو بيا ورته په لنډۍ کې داسې وايي:

که چا لونګ ليدلي نه وي
پيغله دې بوی کړي د لونګو بوی ترې ځينه (۱۰)

په سروکو کې د لونګ او لونګين ذکر:

سروکي د پښتني فولکلور يو ځانګړی منظوم ډول دی،چې له لنډۍ سره د يو ځای ويلو په ترڅ کې پوره کېږي او څرنګه چې د لنډيو په سر کې راځي،نو ځکه ورته سروکي هم ويل کېږي. په ځينو سيمو کې سروکي ته نيمکی هم ويل کېږي.سروکي معمولا پښتني ميرمنې او پښتانه هنرمندان په هنري مجلسونو کې د هنري الاتو دکاروني پر وخت وايي.هغه لنډۍ چې سروکی بشپړوي ،ټيکی ورته وايي.ځيني سروکي لنډ او ځيني بيا اوږده وي. (۷ – ۸۰).

لونګ او لونګين د ډېر ارزښت له مخې په سروکو کې هم يادېږي او له ياده يې نه اوباسي لکه په لاندې سروکي کې چې وايي:

که دلته نه وي په کندو ورپسې واوړه
ما ته د لونګو بوټي راوړه

يا په لاندې سروکي کې چې د لونګين يادونه کوي:

يو پلو مې يار لونګين مې په دا بل پلو
ای وړوکيه دې پلو راواړه

په بګټيو کې د لونګو ذکر: بګټۍ د خاصو ولسي سندرو په لړکې يو مهم ډول دی،چې ډېر وخت د پښتني سندر غاړو له خولې اوريدل کېږي.بګټۍ پښتني هنرمندان مجلسونو کې د چاربيتو،بدلو او داستانونو په منځ- منځ کې وايي،بګټۍ د مجلس ښه او تودښت لاپسې زياتوي او د خلکو پاملرنه ډېروي. (۷ – ۳۶).

مخکې مو هم يادونه وکړه،چې لونګ او لونګين په شفاهي ادبياتو کې د ډېر ارزښت او قدر وړ بوټی ياد شوی دی.که څه هم په نورو ملکونو کې د درملو او مصالحو لپاره زيات کارول کېږي،خو پښتنه ټولنه کې لونګ او لونګين د سينګار او ګاڼې په ډول زيات ياد شوی لکه لاندې د بګټۍ يوه برخه راوړو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مازيګر اوبو له مسته په نخرو راځي
شور يې د ګونګرو راځي
شا په ټوپونو ځي په دانګه
دا د لاچي لونګو څانګه
ورته د فکر په ټال زانګه
دا تورې زلفې د سيني په انارو راځي
شور يې د ګونګور راځي (۴ : ۲۵۷)

چاربيتو کې د لونګ او لونګين ذکر:

داهم دپښتو منظوم ادب يو داسې فلکلوريک ژانر دی چې اوږد او سندريزه جنبه لري د مضمون له پلوه هر اړخيزه مضامين ليږدوي چار بيتي په اولسي ادب کې خورا مشهوري منظومې دي . دچاربيتي هر بند له څلورو مسرو څخه کم نه وي ، خو اوږده موضوع بيانول ددې فورم ځانګړنه ده چاربيته کيدای شي چې هر څو بنده ولري .د پښتو چاربيتو معلوم وخت ندی معلوم،خو لومړنی يې د شيخ تايمني په پټه خزانه کې يادونه شوې ده.(۷ :۱۳۴).

د موضـــوع په دې برخه کې به د چاربيتو هغه نمونې يا برخې راوړو ،چې د لونګو يا لونګين يادونه په کې شـــوې وي لکه لاندې چې د چاربيتې يوه برخه راوړل شوې ده.
دپښتنې پيغلې له خوا

نــــــاستــه يـم دفـکر پــه ټـال زانـګم چـېـرتـه يـــار ګورم
زه مستـــه ليــلايـم ستـــرګـې اچــــوم خـريـــدارګـــــورم
× × ×
نــــــاستـــه يــم دفـکــر پـــه ټـال زه نښــــه د بنګو يم
تـېـــرشـو پيغـلتـوب رابـانــدې ونـــه دلـونـګــــو يــــم
يـــم پـــه عطـرو وتــره ګــوښــه نـاستـه لـه بـې ننـګـــويم
ځان له دمجنون پـــه شان په صـدق کې دلـدار ګــــورم

همدارنګه په چاربيتو کې هم د لونګ ذکر او يادونه شـوې ده.په شـفاهی ادب کې ځکه دا بوټی زيات ياد شـوی،چې پخوا د سينګار توکي ډېر زيات نه و او همدا لونګ وو،چې د خلکو پام يې ځانله اړولو،خو اوس يې هم قدر کم شـوی ندی او په زياتره کليوالي سيمو کې يې لا د پخوا په شان قدر او ارزښت شته،چې سميزو شاعرانو په چاربيتو کې هم ياد کړی لکه په لاندې چاربيته کې يې چې ګورو:

دوه بنديزه چاربيته
په سپينه خوله کې دې نيشه ايښې د بنګو ده
دا لباسي خندا دې ټوله د بې ننګو ده
بل خوشبويي دې په سينه کې د لونګو ده
عاشقان وژنې نن دې توره د قصابو ايښې
اوبو له ځې په سر جوغه دې د نوابو ايښې

يا په دې لاندې ځنځيری چاربيته کې يې چې يادونه شوې ده:

ځنځيری چاربيته
کله به راوړې دواړه لبې دې رنګين شيرين
سپين دې جبين،زرين،مخ دې ځليږي
کله به راوړې دواړه لب،شات وملهم صنم
مه کړه ستم،هردم،په غضب ښوري
سرې دې منګولې،همېش وړې زړونه قلم،قلم
اخلې قدم،په چم،سترګې دې توري
په در دې پروت يم،هميش غواړم،ستا کرم،محکم
لرې کړه غم،الم که رب ته ګوري

(c) ketabton.com: The Digital Library

نن دې په غاړه باندې زانګي لونګين ،رنګين
سپين دې جبين،زرين مخ دې ځلېږي
ترپايه

(۷ : ۱۶۲)

همدارنګه ملا عبدالقادر،چې يو کليوالي شاعر دی هغې هم په خپله يوه مشهوره چاربيته کې د لونګين او لونګ يادونه داسې کړې ده.

د ملا عبدالقادر مشهوره چاربيته

تور لونګين دې د سينې سره په جنګ و
دانه لاچي لونګ و ګونګورو دې کاوه شور
تور لونګين دې د سينې سره مدام
زنه دې سېب،لب دې حرير واوره ګلفام
ودې ويشتم،چې راښکاره شولې په بام
د خدای دپاره رحم وکه په ملنګو
دانه لاچي لونګ وو- ګونګور دې کاوه شور
تر پايه
(۷ : ۱۷۲)

په پړاکو کې د لونګ ذکر:

پړاکی د افغانستان په سويلي او سويل ختيزو سيمو کې ويل کېږي.سر محقق زلمی هېواد مل په خپل کتاب (د پښتو ادبياتو تاريخ-لرغوني او منځنی دوره) کې دپړاکو په اړه وايي : ((دا سـندرې د پښـتو د شـفاهي ادبياتو يو ځانګړی ډول دی،هره سندره يې يوه ځوارلس سيلابيزه مسرۍ لري،چې معمولا د يوې بلې سندرې په پای کې په خاصه غاړه ويل کېږي او په ځانګړي ډول د استعمال مورد نه لري)). (۷ : ۶۰)
ځېړنوال محمد عارف غروال په خپل اثر (غرنۍ سندرې) کې پاړکي د ((لنډکی)) په نوم ياد کړي دي. (۶ : ۱۲۳) .

د پښـتو شـفاهي ادب هغه غني پانګه ده،چې په خپله لمن کې د هر باغ او چمن ګلان ځای کوي،په پړاکو کې هم د لونګ ياد شته،ځينې ولسي شاعران يې په پړاکو کې هم يادونه کوي لکه په لاندې پړاکي کې چې ګورو:

پړاکی
جار خوله رانژدې که
ما لونګ ژولې دينه

پايله:

لونګ او لونګين د پښتنو سيمو او په ځانګړي ډول د پښتنو نجونو د سنيګار هغه توک دی،چې د ګاڼې په ډول يې د سينګار او ښکلا لپاره کاروي.د لونګ هغه ارزښتناک او ښکلی بوټی دی،چې پښتنې نجونې يې په لنډيو کې او ولسي شاعران يې د ولسي ادب په تولو ژانرونو کې يادوي او ان د ليکلو ادبياتو خاوندان هم ترې په کراره ندي نسات او په خپلو اشعارو کې يې د لونګ او لونګين يادونه کړې ده.په پښـتنه ټولنه کې د لونګ او لونګين کارونه د يو دود په څېر ده.هغه نجونې چې ودېږي بايد په خپل سينګار کې د ښـکلو لونګو څخه ښـکلی لونګين جوړ کړي.د لونګ او لونګين ذکر د پښتو ولسـي ادب په هر ژانر کې ليـدل کېږي،چې دلتـه پـه دې څېړنـه کې د ځينو ژانرونو پـه راوړلو سـره ښـودل شـوی ده.لونـګ پـه لنډيو،پاړکو،بګتيو،چاربيتو،سروکو او نورو ولسي ژانرونو کې ياد شوی دی.د لونګ په ارزښت تر هرې بلې ټولنې پوښتنه ټولنه ډېره پوهېږي او دا ځکه چې دا يې د خپل دود او دسـتور يوه برخه ګرځولې ده.د لونګين د جوړولو پر وخت د نجونو لخوا يوه وړه ميله هم جوړيږي،څو په خوشحالۍ سره دا دود ترسره کړي او د ناوې لپاره ښکلی لونګين اماده کړي،نو د دې څېړنې دپايلې په توګه ويلی شو،چې لونګ او لونګين په هره ټولنه کې خپل ځای لري،خو پښتنه ټولنه کې يې ارزښت دومره زيات دی،چې د خپل کلتور او دود جز يې ګرځولی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځلیکونه

۱- بهاند،اصف، د لنډیو د ښتولو ستونزې،افغتن جرمن آنلاین پورتال. ۲۰۱۸م.
۲- بېنوا،عبدالروف،پښتو لنډۍ،د افغانستان د علومو اکاډيمي،پښتو ټولنه. ۱۳۶۷ ل.
۳- حلیم،صفیه،چاپیریال او روغتیا خیرونه.safiahaleem.com/p=3925، ۲۰۱۶م.
۴- رفیع،حبیب الله،د خلکو سندرې،د افغانستان د علومو اکاډمی د تاریخ او ادب ټولنه.۱۳۴۹ل.
۵- زغم،احمد شاه،فولکلور او فولکلوري ادبيات،د افغانستان ملي تحريک،فرهنګي ځانګه. ۱۳۹۴ ل.
۶- غروال،محمد عارف،غرنۍ سندرې،د افغانستان د علومو اکاډيمي: کابل. ۱۳۶۰ ل
۷- وفا،محمد داود،د فولکلور پېژندني لاربنود،مومند خپرندیویه ټولنه- جلال اباد. ۱۳۹۳ ل.
۸- https://ps.wikipedia.org/wiki/
۹- https://www.rekhta.org/articles/dihati-boliyan-saadat-hasan-manto-articles-3?lang=ur
۱۰- https://www.youtube.com
۱۱- Zawia.media2020\5\3
۱۱- https://www.youtube.com

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library